

Маргарита Бондарчук
канд. філол. наук, професор, м. Київ
Людмила Пазюра
ст. викладач, м. Київ

НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ – ПОЧАТКІВЦІВ:ЗДОБУТКИ Й ПЕРСПЕКТИВИ

Вивчення і викладання української мови як іноземної за теперішнього часу стає дедалі поширенішим й актуальнішим. Це пов'язане з постійним збільшенням кількості іноземних студентів, що навчаються українською мовою.

Аналізуючи досягнення і недоліки методичних видань для студентів-іноземців, зупинимося на основних здобутках і перспективах.

У порівнянні з кінцем ХХ – початком ХХІ століть українська лінгводидактика кожного року збагачується науковими доробками у галузі викладання української мови як іноземної. Розроблені навчальні програми для різних категорій іноземних студентів, зміст яких розкривається за допомогою принципів науковості, доступності, посиленої складності, послідовності, професійного спрямування, які базуються на міжкультурному принципі навчання, ідеологічній нейтральності, використанні мови як засобу міжкультурного спілкування. Фахівці також плідно досліджують проблеми диференціації навчання.

Зазначимо, що створення підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів для іноземних студентів посідає одне з провідних місць у системі навчання української мови і надалі є важливішою умовою сучасної ефективної підготовки іноземних громадян, які навчаються у вищих навчальних закладах України.

Кількість надрукованих останнім часом підручників, навчальних посібників, практикумів становить понад шість десятків. Це навчальна література і для тих іноземців, які тільки-но починають опановувати українську мову, і для тих, хто вже оволодів базовою практичною граматикою у межах 1500 – 2000 лексичних одиниць.

Аналізуючи сьогоденну загальну ситуацію, що стосується практики створення навчально-методичної літератури з української мови як іноземної, відзначимо, що найбільша кількість надрукованих навчально-методичних матеріалів призначена для іноземних студентів-початківців.

Перші посібники для тих, хто набуває знання на підготовчих факультетах (відділеннях) у вищих навчальних закладах України, були орієнтовані на невеликий обсяг навчальних годин (наприклад, 32 уроки) і давали змогу ознайомити студентів з елементарною граматикою сучасної української мови. З часом підручники досягли достатнього для навчання на підготовчому факультеті обсягу. Викладачі-методисти набували серйозного досвіду і створювали навчальні посібники, підручники, інколи навчальні комплекси, розраховані на 650-710 аудиторних годин роботи в першому і другому семестрах. Починаючи з 2003 року, створюючи навчальні матеріали з основних лексико-граматичні тем, методисти здебільшого керувалися вимогами загальноєвропейської мовної компетенції, реалізованими у так званому європейському мовному портфелі (ЄМП) і «Навчальною програмою дисципліни «Українська мова» для студентів-іноземців підготовчих факультетів вищих навчальних закладів України». Одночасно форма викладу в посібниках підпорядкується єдиній і основній комунікативній меті – формуванню у студентів-іноземців необхідних умінь в усному та писемному мовленні.

Обов'язковим майже у всіх підручниках є фонетичний (розмовно-фонетичний) курс, в якому основну увагу зосереджено на формуванні в іноземних студентах артикуляційно-слухових образів голосних та приголосних української мови, їхніх змін у мовному потоці, основних типів словесного наголосу та інтонаційних моделей, які є суттєвим у навчанні іноземців.

Підручники, підготовлені останнім часом, вирізняються ретельністю й серйозністю (1; 2; 3; 4; 5). Вони, крім фонетичних і графічних основ української мови, містять правила, таблиці з граматики, знайомлять з граматичною парадигмою відмінкової системи іменників, прикметників, числівників та займенників української мови, з категоріями виду, часу, роду та особи дієслів, дають уявлення про доречність використання прислівників. Етапи уроків відповідають етапам навчально-

пізнавальної діяльності студентів: презентаційній, орієнтувальній, тренувально-виконавчій, підсумковій, у зв'язку з цим мета кожного уроку – досягнення певної комунікативної мети навчання. Тексти, подані у підручниках, розмовно-побутового та соціокультурного характеру спрямовані на розвиток зв'язного мовлення, забезпечують формування в іноземних студентах комунікативно-мовленнєвих умінь, а діалоги та полілоги моделюють мовленнєву поведінку у різноманітних мовленнєвих ситуаціях повсякденного спілкування.

Зазначимо, що додатково створюються невеликі практикуми, мета яких – надати іноземним студентам країнознавчу та культурологічну інформацію про Україну, а саме: тексти біографічного характеру, в яких розповідається про головні події та досягнення життя видатних письменників, діячів науки та техніки України, а також тексти, які відбивають реалії української культури (6).

Деякі навчальні посібники містять текстикомунікаційно-соціалізуючого характеру, які спрямовані розвивати пізнавальний інтерес іноземців, та збірки завдань для самостійної роботи студентів і вправ на закріплення вивченого, що дає можливість узагальнити та скоригувати знання та вміння іноземних учнів.

На жаль, досить рідко структура підручників становить систему модулів, в якій кожен модуль має граматичне та лексичне наповнення й покликаний формувати у студентів лінгвістичну та комунікативну компетенції (1).

До позитивних рис сучасних підручників віднесемо перекладні словники англійською, французькою, арабською, китайською мовами, які містять 1500 – 2000 лексичних одиниць.

Висловимо кілька побажань щодо подальших спроб створення навчальних посібників для іноземних студентів підготовчих факультетів (відділень). Насамперед, одним з головних завдань викладача-мовника є ознайомлення студентів зі специфікою наукового мовлення. Дуже важливо з перших тижнів опанування мови зняти лінгвопсихологічні труднощі, що виникають при зустрічі з відомими термінами природничих наук (зокрема у майбутніх нефілологів), але новою для учнів мовою. Підготовка методичних матеріалів для оволодіння предметно-змістовими знаннями української мови та опанування підвалинами наукового стилю підвищить мотивацію навчання,

дозволить іноземним учням безболісно перейти до розуміння текстів підручників з певних фахових дисциплін. На жаль, навчальних посібників української мови початково-предметних курсів на сьогодні досить мало (7).

На наш погляд, є необхідність у підготовці таких підручників, які будуть враховувати контингент іноземних студентів, а саме: іноземців, які володіють російською мовою і проживають на пострадянському просторі (Росія, Казахстан, Білорусь, Туркменістан, Таджикистан), іноземців, які не володіють російською мовою (Китай, В'єтнам, країни Африки, Близького Сходу, Південної Америки), та іноземців, які навчаються англійською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чистякова А.Б., Селіверстова Л.І., Лагута Т.М. Українська мова для іноземців: Підручник для іноземних студентів вищих навчальних закладів. – Х.:ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – 524 с.
2. Вступний курс з української мови для студентів-іноземців підготовчого відділення / за ред. Т.О. Дегтярьової. – Суми: Університетська книга, 2010. – 415 с.
3. Мова для всіх. Навчальний посібник з української мови для іноземних студентів підготовчого факультету / Бондаренко В. В., Резван О.О., Моргунова Н. С., Безкоровайна Л. С., Жигло О. О. - Харків, ХНАДУ, 2010. – 212 с.
4. Вальченко І.В. Ласкаво просимо!: навчальний посібник з української мови для іноземних студентів: у 2-х ч. – Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.; ХНАМГ, 2011.
5. Корженко В.Я. Українська мова для іноземців. Початковий етап. Ч.1: навчальний посібник. – Вінниця: ВНТУ, 2013. – 115 с.
6. Українська мова: Л.В. Пазюра, Н.М. Зверевич, О.О. Новікова. – К.: Вид-во Нац. авіа. ун-ту «НАУ-друк», 2009. – 60 с.
7. Альохіна С.В., Онкович Г.В., Шутенко Я.-С.М. Українська мова для іноземних студентів. Початково-предметні курси (Математика. Креслення. Хімія. Фізика. Біологія). Навчальний посібник. – К.: «АртЕк», 1998. – 152 с.